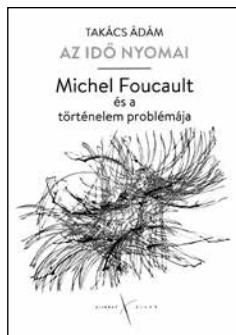

Polcra való

– főszerkesztői könyvajánlók –

Michel Foucault könyvei – *Felügyelet és büntetés, A szexualitás története, Elmebetegség és pszichológia* stb. – a kilencvenes évek elejétől jelennek meg magyarul, új történelemértelmezési perspektívákat

kínálva. A francia történész-filozófus munkáival a történelemelmélet és a historiográfia hazai középnemzedékének mára meghatározó alakjává vált szerző két évtizede foglalkozik. Az életművét szintetizáló igényrel vizsgáló mostani kötet alapját képező írások egyike annak idején lapunkban látott napvilágot (ez persze nem érdem, csak jó leírni). A humán tudományokban működő kumulálódás törvénye aztán megfelelő időben kiforrta a szintézist. Elsősorban szakmai olvasókörzötségnek írott műről van szó, a témát tekintve ez aligha meglepő. Ilyen jellegű kötet tartalmát itt és most, pár sorban összefoglalni egyébként sem lehetséges. Ennél jobban járunk, ha a szerzőre figyelünk, akinek meggyőződése szerint Foucault életműve „a 20. század legerőteljesebb és leginspirálóbb intellektuális vállalkozásai közé tartozik”, és nem azért, mintha eddig ismeretlen tanulságai lennének, hanem „aktualitását minden jel szerint az adja, hogy saját jelenünk tartogat alapvető meglepetéseket számunkra.”

Takács Ádám: *Az idő nyomai. Michel Foucault és a történelem problémája.* Kijárat Kiadó, Budapest, 2018. 184 o. ISBN 978-615-5160-63-9

A szerző orvos, pszichiáter, aki Budapesten diplomázott, de karrierjét a tengerentúlon teljesítette ki. Érdeklődése már a 80-as években túllépett szakmája szigorúan vett keretein – itthon ezt aligha tehette volna meg.

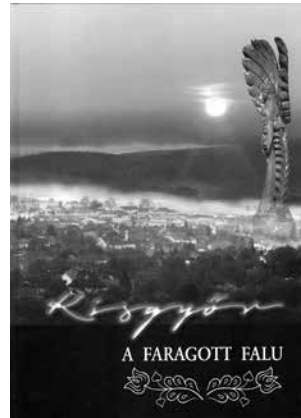
A kötet tárgya a huszadik század két történelemformáló személyisége, mint orvosi eset. E tekintetben sokat elárul, hogy a címlapon a főszereplők arcképei a Rorschach-teszt tintafoltjából tűnnek elő. S valóban, itt nem az életrajzi tények érdekesekek, hanem az ezekből levont pszichiáteri következtetések. Hegyváry jó tollú író, gördülékeny fogalmazásmóddal, a biztos adatok és a nem hiteles történetek különválasztásával. Történészek bizonyára átugranak a második kategóriát, csakhogy karakterpszichológiai szempontból a lehetséges sztorik legalább olyan jól jellemzik alanyukat, mint a valóság, különösen, ha azokat ők maguk terjesztették. A személyiségek típusjegyeinek ábrázolását tematikus fejezetek segítik, elsőre néhol meghökkentőnek tűnő címekkel: „Hitler, az ember”, „Sztálin és az egyházak” stb. Végül a záró, összehasonlító rész, s belőle kiderül a lelki párhuzam alapja, amelynek lényege, hogy... Tudják mit? Ezt inkább olvassák el!

Hegyváry Csaba: *Diktátorok természetrajza. Hitler és Sztálin karakterpszichológiai mérlege.* Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2017. 368 o. ISBN 978-963-9862-92-0

A francia új hullám talán legnagyobb hatású rendezője, Francois Truffaut mondta egyszer, amikor megkérdezték tőle, mit jut eszébe a magyar filmről: „Egy lány ül a körhintán és nevet!”. Fábri Zoltán 1955-ben bemutatott játékfilmje a megújhódó magyar filmművészet szimbólumává vált (*Körhinta*). Az 1969-es a *Pál utcai fiúkat*, a magyar játékfilmek közül elsőként Oscar-díjra jelölték, ahogy később a *Magyarok* c. filmjét is. Életműve hihetetlenül egységes: minden alkotásában az emberi humánusot állítja középpontba. Az embertelen korokban és válsághelyzetekben utat mutató erkölcsi tartást vizsgálja, legyen szó föld alatt rekedt bányászokról (*Életjel*), az ötvenes évek diktatúrájáról (*Húsz óra*), vagy a nyolcvanas évek vidéki kiskirályairól (*Gyertek el a névnapomra*). Bámulusos érzékel bánt az irodalmi alapanyaggal: Hannibál tanár úr, Ulveczky, Tóték, Parcen-Nagy Lőrinc, Gyuricza úr, Fábrián Bálint mára filmes alakokként tűnnek föl előttünk, pedig ők elsősorban Móra Ferenc, Sarkadi Imre, Örkény István, Déry Tibor, Sánta Ferenc, Balázs József figurái. Ábrázolásmódja plasztikus, eredetileg képzőművésznak készült, élete utolsó éveiben már „csupán” festett. Mi azért nézzük csak filmjeit, újra és újra!

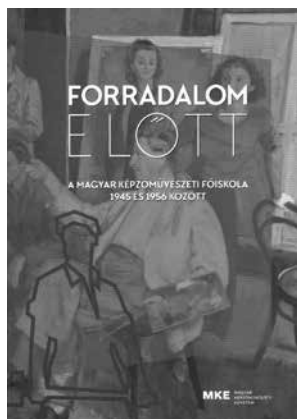
Barabás Klára: A történelem körhintáján. Fábri 100. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest, 2017. 280 o. ISBN 978-615-5464-82-9

A nagyméretű képes album az egyedülállóan látványos, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei települést mutatja be. Kisgyőrt alig 1700-an lakják. Vannak azonban állandó vendégek: a fafaragók. Családi kézműves szaktábor működik, jönnek idősek és fiatalok, profik és amatőrök. Ami közös bennük: minőségi munkájuk eredménye a települést gazdagítja. Ebben a faluban a népművészet hivatásos és amatőr mesterei terveztek padokat, ivó kutat, buszmegállót, piacteret, egyházi és önkormányzati intézmények kerítéseit és kapuit, patakhidat, szabadtéri színpadot, még ablakkereteket és utcajelző táblákat is. Nem beszélve a harangtoronyról, a golgotáról és a köztéri emlékművekről. Hihetetlen látvány, amelyet a kötet több mint száz fényképe érzékletesen bemutat. Természet és társadalom harmóniáját tükrözik a fotók, meleg, barna színvilágot, gömbölyített formákat, a paraszti ábrázolásmód didaktikus esztétikáját. Sajátos a kötet funkciója, kivitelezésében művészeti album, tartalmát tekintve műalkotások katalógusa, célját illetően viszont egyfajta közönségcsalogató útikalauz. Igaz, az A/4-es méret megnehezíti a kézben tartását, de van megoldás: látogassuk meg a települést személyesen!

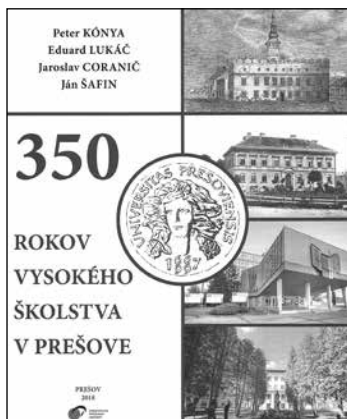
Kisgyőr. A faragott falu. A szöveget gondozta: Kékedi László. Fotók: Grúz Attila. Kisgyőr Község Önkormányzata, 2018. 78 o. ISBN 978-615-00-0474-7

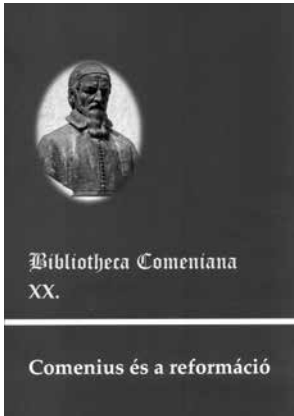
A fordulat évét követően Magyarországon (is) uralkodóvá vált a szocialista realizmus, mint kizárólagos alkotói módszer, valamennyi művészeti ágban. A kultúrpolitikát irányító Révai József 1949-ben a *Szovjet festőművészet* című kiállításon egyértelművé tette a kötelező haladási irányt: „követelésünk a magyar kultúra munkásai felé, hogy tanuljanak a szovjet kultúrától (...) a magyar dolgozó nép számára alkotni.” Az akkori Képzőművészeti Főiskola (ma: Egyetem) 1947-ben Pátzay Pál, majd 1949-ben Bortnyik Sándor személyében új főigazgatót kapott, s jelentős személycserék történtek a tanári karban is. Az intézmény további fél évtizedét a hagyományok átmentése és az új ideológiai és propaganda kihívásokhoz való alkalmazkodás töltötte ki. A főiskola belső életét áthatotta a megfelelési kényszer, amely a hallgatók témaválasztásában, a tanárok szovjet tanulmányútjaiban, a személyi kultusz manifesztálódásában (festmények, szobrok) egyaránt megjelent. Az intézmény mégis túlélte, ahogy a szilárd gyökerekkel rendelkező iskoláknál ezt megszokhattuk. Hogy miként, az kiderül e gazdagon illusztrált és dokumentált tanulmánykötetből.

Forradalom előtt. A Magyar Képzőművészeti Főiskola 1945 és 1956 között. Szerkesztette: B. Majkó Katalin. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, é. n. [2016] 304 o. ISBN 978-963-7165-69-6

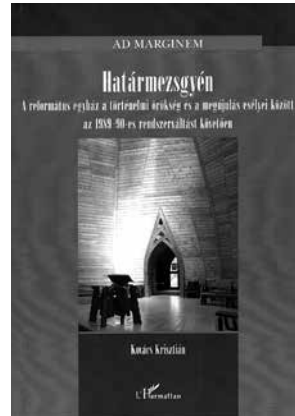
Az Eperjesi Egyetem hallgatólétszám alapján ma Szlovákia harmadik legnagyobb egyeteme. Karai (Bölcsészettudományi; Görögkatolikus Teológia; Humán- és Természettudományi; Menedzsment; Pedagógiai; Pravoszláv Hittudományi; Sporttudományi; Egészségtudományi) eltérő történeti gyökerekkel rendelkeznek, de integrált intézményként a szinergia előnyeit kihasználva igyekeznek működésüket optimalizálni. Az intézmény jelenlegi formáját 1997-ben nyerte el, az önálló eperjesi felsőoktatást azonban 1667-től, az evangélikus kollégium alapításától számítják. A szlovák nyelven készült egyetemtörténeti áttekintés szerkesztője a kettős identitású Kónya Péter történész, az intézmény rektora. Ő jegyzi az első fejezetet, amely a város iskolatörténeti kezdeteit és az evangélikus kollégiumot tárgyalja. Ez utóbbi hatása a magyar történelemre felbecsülhetetlen, ide járt pl. Kossuth Lajos, Dessewffy Arisztid, Pulszky Ferenc. A fejezetek (koronként és karonként) gazdag jegyzetapparátuson alapulnak. Szemléletesek az illusztrációk. Van angol és német rezümé, mégis azt kell mondanom: kár, hogy nem tudok szlovákul. Ugye lefordítja majd valaki?

Peter Kónya – Eduard Lukáč – Jaroslav Coranič – Ján Šafin: 350 rokov vysokého školstva v Prešove. Vydavateľstvo Prešovskej Univerzity, Prešov, 2018. 240 o. ISBN 978-80-555-1988-3

Kováts Dániel szerkesztői életművének kiemelkedő eleme a *Bibliotheca Comeniana*. Összeállításának szellemi arculata, az olykor szinte elviselhetetlenül szűkös pénzügyi keretek között kivitelezett igényessége elsősorban az ő munkáját dicséri. A tartalom adott: a sorozat alapvetően a Magyar Comenius Társaság évenkénti tudományos üléseinek anyagából építkezik, amelyhez illusztrációk, társasági hírek, versek, könyvajánlók járulnak. S persze alkalmanként repertórium, mint a mostani, immár 20. kötetben is (a 16–20. kötetekről). Fontos a címben jelzett hívó szó: 2017-ben a reformáció 500. évfordulója volt az origó, de akik ismerik a társaság programjait, tudják: a tematika sohasem kizárólagos. Mindig elhangzanak az adott évre kijelölt témához lazábban kapcsolódó, a magyar nyelv és kultúra, a neveléstudomány és az irodalomtörténet tárgykörébe tartozó előadások is. Mindez Sárospataknak a hazai neveléstörténet részeként számon tartott szakmai hagyományait igazolja és élteti. E kötetben csehországi szerzők is feltűnnek, Comenius jelentőségéről szóló előadásukat magyar fordításban olvashatjuk. Értsünk egyet velük: „Comenius továbbra is ösztönöz és egyesít” (46. o.).

Comenius és a reformáció. Szerkesztő: Kováts Dániel. Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 2018. 120 o. Bibliotheca Comeniana XX. ISSN 0237-6024

A szabatos alcím pontosan megadja a kötet tárgyát, ahhoz viszont bele kell lapozni, hogy észrevegyük: nemcsak Magyarországról van benne szó. Az egyházaknak a rendszerváltás folyamatában betöltött szerepéről szóló fejezet – „Protestáns forradalom?” – az NDK-beli, lengyel, csehszlovák és szovjetunióbeli fejleményeket is vizsgálja. A mű mégsem politológiai vagy egyháztörténeti, sokkal inkább teológiai megközelítésű: a rendszerváltás keresztyén olvasatának bemutatására törekszik. A mindenkori hatalommal kiegyezett egyházak vezetői és tanai szempontjából az állam- és kormányzati formák megváltozása, a demokratizmus és a piacgazdaság térnyerése óhatatlanul teológiai magyarázatot követelt annak értelmezéséhez, hogy mindez hogyan függ össze az egyházak addig vallott nézeteivel (gondoljunk csupán a „szolgáló egyház” teóriájára) vagy a szabadságfogalom új teológiai interpretációjával. A folyamat ábrázolásának bázisa a magyarországi református egyház, de a tanulságok általánosíthatók. Újabb bizonyíték, hogy a tudomány képes sokak érdeklődésére számot tartó kutatási eredmények közzétételére.

Kovács Krisztián: Határmezsgyén. A református egyház a történelmi örökség és a megújulás esélyei között az 1989–90-es rendszerváltást követően. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2018. 276 o. ISBN 978-963-414-417-5

Angyalok bűvöletében él a szerző, tanulmányainak gyűjteményes kötetei eddig rendre ezt sugallták. Az első (*Angyalkapuk és szövegjáratok*, 2014) és a második (*Angyalok a labirintusban*, 2016) után itt a harmadik opus. S a címlapon mindig Aknay János-festményekkel – találják ki, mit ábrázolnak! A terjedelem pedig egyre nő: a mostani kötettel összességében 1100 oldalhoz közelítünk és B/5 formátumról van szó! Ahogy Nagy Lajos a *Képtelen természetrajz*ban minden fejezetet axiómaszerű állítással kezd, álljon itt is egy ilyen mondat: 'Vitéz Ferenc termékeny író'. Író? Vagy kutató tanár, kritikus, publicista? A máskor versekben megcsodált formaérzéke és művészi látásmódja ezúttal tudományos köntösben jelentkezik, s ki merné állítani, hogy ennek nincs létjogosultsága? Olvashatóan írni – ez komoly képesség. Tévedés, hogy a tudományos értékű gondolatok kizárólag elvont módon hozhatók nyilvánosságra. A terminológia ismerete és használata elengedhetetlen, de a szerzői megközelítés lehet egyéni, kivált a bölcsészettudományok terén. Márpedig Vitéz Ferenc írásai irodalmi, képzőművészeti, művelődéstörténeti témákat járnak körül, elegánsan és szabatosan. Szépiróhoz (is) méltón.

Vitéz Ferenc: Könyvek angyalai. Irodalmi és művészeti tanulmányok, esszék, kritikák. Néző•Pont Kiadás, Debrecen, 2017. 424 o. ISBN 978-615-80449-6-7

Azt mondd *Miscellanea Museologica*? Azt mondom: Viga Gyula. (Felidézve Szilágyi György *Hanyas vagy?* című, örökbecsű monológját – előadta Kálmán György.) A tudományosságot sejtető cím mögött a III. szám olvasható, jelezve, hogy sorozatról van szó. Valóban, az első kötet 2002-ben 288 oldalon, a második 2008-ban 280 oldalon látott napvilágot, azaz hasonló terjedelemben és ugyanazon célokkal. Szerzője hihetetlen munkabírású néprajzos-muzeológus, szerteágazó érdeklődésű kutató-oktató-szerkesztő, akinek műveit biztos forráskezelés és magas szakmai minőség fémjelzi. E kötetben negyven közleménye kapott helyet, közte tizenhét néprajzi előadás és írás a paraszti kereskedelemről és vándorlásról a Kárpát-medencei térségben: Felföld és Zemplén, Bodroghköz és Tokaj-Hegyalja, Gömör és Torna, Bükkalja és Zólyom vármegye. Aztán hat életrajzi áttekintés jeles elődökről, (egykor volt) társakról, mint Balassa Iván és Dankó Imre. Végül ugyancsak tizenhét megnyitó beszéd képzőművészeti tárlatokról, néprajzi és helytörténeti kiállításokról, múzeumi közművelődési programokról. Volt miből válogatni: a függelékként közreadott 2008–2017 közötti publikációs lista 112 tételt számlál.

Viga Gyula: Miscellanea Museologica III. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2017. 308 o. ISBN 978-615-5525-23-0. Officina Musei 24. ISSN 1217-033X